

A GYERMEK UTÁNI VÁGY TEOLÓGIÁJA

Pongrácz Máté

ORCID: 0009-0002-9353-4652

DOI: 10.56037/978-963-646-400-4.18

Evangelikus Hittudományi Egyetem
doktorandusz
E-mail: mate.pongracz@lutheran.hu

A szülővé válás és a gyermekvállalás összetett folyamatairól interdiszciplinális párbeszéd folyik. Fontos, hogy ebben azok a teológiai érvek is megjelenjenek, amelyek segíthetik a téma megértését. Alapvető kérdésünk, hogy igazolható-e az az állítás, miszerint a szaporodásra vonatkozó isteni parancs beteljesülése olyan „testi-lelki vágyként” értelmezhető, amelynek lényege a szeretet továbbadásának, megélésének és viszonzásának perspektívájából bír általános – tehát nem csak a keresztényekre vonatkozó – relevanciával.

Kulcsszavak: gyermekvállalás / vágy / istenképűség / szeretet / szülő

THE THEOLOGY OF THE DESIRE FOR CHILDREN

There is an ongoing interdisciplinary dialogue on the complex processes of parenthood and childbearing. It is important to include in this dialogue the theological arguments that can help us understand the topic. Our fundamental question is whether the following claim can be justified: that the fulfillment of the divine command to procreate can be understood as a „bodily-spiritual desire” whose essence has a general relevance, not only for Christians, from the perspective of transmitting, living and reciprocating love.

Keywords: having children / desire / man as God's image / love / parenthood

Bevezetés

„A gyerek a legnagyobb csoda, az élet egyetlen értelme...” – fogalmaz Márai Sándor író,¹ és ha maradéktalanul nem is értünk egyet gondolataival, mégis megsejthetünk belőle valamit abból, mit is jelent az egyéni élet vagy egy párkapcsolat összefüggésében a gyermek.

A szülővé válás és a gyermekvállalás összetett folyamatairól interdiszciplinális párbeszéd folyik. Fontos, hogy ebben azok a teológiai érvek is megjelenjenek, amelyek segíthetik a téma megértését. Alapvető kérdésünk, hogy igazolható-e az az állítás, miszerint a szaporodásra vonatkozó isteni parancs beteljesülése olyan „testi-lelki vágyként” értelmezhető, amelynek lényege a szeretet továbbadásának, megélésének és viszonzásának perspektívájából bír általános – tehát nem csak a keresztényekre vonatkozó – relevanciával.

A gyermek mint vágy

A gyermek és a vágy fogalma is fundamentális változásokon ment keresztül az elmúlt évszázadokban. Míg a mai kort megelőző időszakban a gyermek definíciójába mindazok az egyének tartoztak, akik az öröklés által, öröklött tulajdonságokkal rendelkezve egy családhoz nemcsak szociálisan, de genetikailag és biológiailag is kapcsolódtak, ma már komplexebb a kép. A modern társadalomban a veleszületett genetikai tulajdonságok szétválaszthatók a szociális, sőt a biológiai szülőségtől, és így a genetikai, biológiai, valamint szociális, illetve társadalmi és környezeti hatások bonyolult dinamikájában értelmezhető a gyermek fogalma.²

A történelem során a gyermekek társadalmi státusza is változott. A mai társadalmat gyakran szokták gyermekközpontúnak titulálni, sőt Ellen Key svéd pedagógus-író 1900-ban megjelent híres könyvében a gyermek évszázadaként aposztrofálta az akkor kezdődő korszakot. Míg a 20. századot megelőző korokban sokkal inkább a függőségben lévő személyekre használták a gyermek fogalmát, és a kicsinyekre potenciális felnőttként tekintettek, addig ez mára jelentősen megváltozott. Philippe Aries francia történész fogalmaz úgy, hogy az általunk definiált „gyermekkor” mint a fejlődés elkülönülő szakasza a középkorban nem is létezett.³ Ha a bibliai kort szemléljük, hasonló megállapításokat tehetünk. Gyermekközpontúság nem, de a törvé-

¹ MÁRAI 1992, 20. o.

² PONGRÁCZ 2024, 148. o.

³ GIDDENS 2008, 149–150. o.

nyes örökös és az apa családját továbbvivő utód központba állítása megfigyelhető, aminek összefüggésében a gyermek utáni vágy is előtérbe kerül.⁴

A jelenkor technikai fejlődése ugyanakkor érdekes átrendeződést is hordoz magában, amely akár a „gyermekkor” sajátos státuszának újbóli elvesztésével is járhat, hiszen a mai gyermekek olyan dinamikusan szembesülnek a felnőtt lét impulzusai-val, hogy alig lehet a gyermekkorról mint különálló fejlődési szakaszcól beszélni.⁵ Véleményem szerint a technikai társadalom gyakran „tárgyasító” szemléletmódja hatással lehet a gyermek utáni vágy értelmezésére is, hiszen az embert sohasem lehet eltárgyasítani, mert mindig önmagában vett cél.

A vágy fogalma a Bibliában

Ahogy a gyermek, úgy a vágy fogalma is összetett, ráadásul számos, egymástól jelentősen eltérő összefüggésben kerülhet elő. Általánosságban elmondható, hogy egy olyan remény interpretálására használt kifejezés, amely egy személyre, tárgyra vagy egy kimenetelre irányul. Ha a Szentírás szövegére szűkítjük a fogalmi tisztázást, észrevehetjük, hogy több szó is hasonló jelentéstartalmat hordoz. Az Újszövetségben legtöbbször a görög ἐπιθυμία kifejezés használatos a vágy kifejezésére, amely az esetek többségében inkább negatív előjelű. Az a kívánság, amely kifejeződik a szóban, magában foglalja azt a különleges, tiltott vagy lehetetlen dolgok utáni vágyódást – akár egy asszony iránt is –, amely a bűnnel kapcsolódik össze.⁶ Bosszúvágy, nyereségvágy csak egy-egy kifejezés, amely feltűnik a szó bibliai összefüggésében. Hasonló kontextusban az ószövetségi igékben is találkozhatunk a vágy fogalmával. A vágy gyakran mint a bűn tulajdonsága fogalmazódik meg, amely meg akarja kaparintani az embert (1Móz 1,4–7; Zsolt 17,12) és elzárja az Istennel való kapcsolat útját (Préd 11,9), így alapvetően romboló jellegű (Ézs 10,7). Kivételt képez Jézus mélyről fakadó sóhaja az utolsó vacsora estéjén, amely némiképp árnyalja a szó valódi értelmét.⁷

Hasonló jelentéstartalommal bíró ige az ἐπιποθέω, amely szintén vágyat fejez ki, de abban az értelemben, ahogyan az ember vágyódik a másik ember iránt, a vele való találkozásra, közösségre. A Szentírásban leginkább Pál apostol és a gyülekezetei

⁴ RÓZSA 2011, 212–213. o.

⁵ Uo. 107.o.

⁶ Ezekben az igékben az ἐπιθυμία úgy tűnik fel, mint büntől átitatott emberi vágy, amely elzárja az egyént az Istentől: Róm 1,24; Róm 6,12; Róm 7,7–8; Róm 13,13; 1Móz 1,4–7; JSir 3,60; Ez 22,27; 2Sám 14,11; Péld 6,17; Péld 12,12; Péld 13,2; 1Pt 4,2–3; 2Pt 1,4; 2Pt 2,10; Gal 5,16; Gal 5,24; Ef 2,3; Ef 4,22; Kol 3,5; 1Tim 6,9; Tit 2,12; Tit 3,3; Jak 1,14–15; 1Pt 1,14; 1Pt 2,11; 2Pt 3,3; Júd 1,16; Jel 18,14.

⁷ „Vágyva vágytam arra, hogy elfogyassam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvednék.” (Mk 4,19)

közötti kapcsolatot írja le ez a kifejezés, amelynek valóban volt érzelmi többlete, és képletesen akár kifejezhetett egyfajta szülő–gyermek viszonyt, mégis túlzás lenne állítani, hogy erős párhuzam vonható. Talán csak 1Pt 2,2-ben találhatunk némi kapcsolódást, ahol a gyermek vágya fogalmazódik meg az öt tejjel tápláló édesanyja iránt ezzel a kifejezéssel. Azonban a vágy itt sem két személy közötti kapcsolat, sokkal inkább az étető táplálék mint szükséglet kifejeződése. Az Ószövetségben a nép és Isten kapcsolatában találhatunk hasonló jelentéstartalmat. Elenyésző esetben használja az Újszövetség az ὀρέγομαι, illetve a καταστρηλιάω kifejezést; utóbbi egyfajta gögöt, bujaságot fejez ki, amelybe a szexuális vágyak is beletartoznak, ami szintén a bűn és az ítélet összefüggésében kerül elő.

Nevetés, sírás, némaság

A Szentírást átszövik azok a történetek, amelyekben a gyermek iránti vágy megjelenik. Ezek az elbeszélések az esetek többségében a gyermek hiányából, vagyis a meddőségből fakadó kontextusokban jelennek meg. Miután a jelen tanulmányban nem tudunk teljes képet rajzolni a Bibliában található azon cselekményekből, ahol a gyermek utáni vágy szerepet kap, így pusztán három jellegzetes történet alapján szeretném érzékeltetni a bibliai kor hozzáállását a gyermek utáni vágy fogalmához.

Ábrahám és Sára, Elkána és Anna, valamint Zakariás és Erzsébet története átöleli időben az egész Szentírást, és jól körülhatárolható azonosságok fedezhetők fel az elbeszéléseket vizsgálva.

Első és talán legfontosabb megállapítás, hogy a gyermek utáni vágy mindhárom esetben az Istennel való kommunikációban megnyilvánuló kívánság. Mind az ember felől világosan megfogalmazott kérés és igény (1Móz 15,2; 1Sám 1,10; Lk 1,13), mind Isten által megerősített ígéret is, és ez még akkor is kijelenthető, ha Annához nem közvetlenül Istentől, hanem Éli főpap tolmácsolásában jut el az információ (1Móz 17,4; 1Sám 1,17; Lk 1,13).

Második megállapítás, hogy a gyermek hiánya komoly trauma a párok kapcsolatában, amely akár irracionális cselekedetekben is megnyilvánulhat. Érdekes látni a nevetés motívumát Ábrahám és Sára történetében, a szent helyen a saját szerepéből kilépő, a szent hely nyugalma megzavaró Anna esetét, vagy épp Zakariást, aki némaságba burkolózva kell végigélje a gyermeke születésének időszakát. A traumatizált élethelyzetet mindhárom esetben a gyermek születése oldja fel. Mindhárom elbeszélésben jelentős hangsúlyt kap az öröm, amely a gyermek érkezése által lesz realitás a szülők számára. Ennek a kifejezésnek a születés eseményéhez való kapcsolódása mutatja, hogy a vágy beteljesüléseként értelmezték a születendő

gyermeket (1Móz 21,1; 1Sám 2,1; Lk 1,58). Nem elhanyagolható továbbá, hogy a gyermektelenség állapota egyfajta társadalmi kitaszítottságot is feltételezett, így a szegényérzetből való szabadulás lehetőségét is magában hordozza a gyermek utáni vágy kifejeződése (1Móz 16,5; 1Sám 1,8; Lk 1,25).

Végül mindhárom történetben egyöntetűen megjelenik az isteni vezetésre való rácsodálkozás, amely világosan közli, hogy a gyermek kívánása a bűnnel nem összekapcsolható fogalom, sokkal inkább sugárzik át rajta az Istentől jövő ajándék (1Sám 20), áldás (1Móz 17,16), gondoskodás (1Sám 1,19), irgalmasság (Lk 1,58). Úgy is fogalmazhatunk, hogy a gyermek egyfajta beteljesülése annak a házastársi elköteleződésnek, amely az Isten teremtsébeli rendjéből fakad, és nemléte hiányként realizálódik.

Teológiatörténeti megfontolások

A gyermek utáni vágy döntően pozitív megjelenése a Szentírásban nem tudta feledtetni magának a vágy szónak azt a negatív konnotációját, amely a bibliai szövegekben fellelhető, így az egyház első századaiban, amennyiben a gyermek utáni vágy témája felvetődött, a testiség és a szexualitás összefüggésében értekeztek róla, jellemzően semleges, de akár negatív előjellel. Az erények hangsúlyozása, a tisztaság, az önmeztartóztatás, a szüzesség teret nyert a egyházban, és noha osztanunk kell Augustinus azon véleményét, hogy a gyermekek csak szeretetben szülessenek, és ne az élvezet vagy a vágy uralja a párkapcsolatokat, de a korra jellemző hozzáállás mellé – a testi vágyat súlyos bűnös betegségként értelmezték, amelyre legjobb gyógymód az örök szüzesség⁸ – a modern teológiai diskurzus új szempontokat helyezett. Wilfried Härle használja többek között a kölcsönösség (Gegenseitigkeit), a méltóság (Würde), a lassúság (Langsamkeit) vagy az elmélyítés (Vertiefung) kifejezéseket, amelyeket az erotikus és szexuális kapcsolat összefüggésében úgy jellemez, mint ami a két ember közötti kapcsolat erősödését segítheti, és akár egy új, közös harmadik személyhez vezetheti a párokat, de jellemzően pozitív előjelű.⁹

Aquinói Tamás Augustinusszal egyetértve kijelenti, hogy a testi érintkezés csak a házasságon belül és gyermeknemzés céljából megengedett,¹⁰ de magát a házasságkötést érdemesnek és a vágyat, amely az emberben megfogalmazódik, ha a gyermek születésére irányul, igazolhatónak tartja. Hangsúlyozza azonban, hogy az élvezet

⁸ PETERS 1996, 121–126. o.

⁹ HÄRLE 2018, 318–321. o.

¹⁰ PETERS 1996, 121. o.

és az örömforrás mint cél ezen a területen elfogadhatatlan.¹¹ A testi vágy ugyanis, ha e világi szenvedélyt kifejező valóság, eltéríti az embert a lelki erényekre való fókuszálástól. Bonhoeffer jegyzi meg, hogy a házasságkötésben összekapcsolódik az ember legszemélyesebb és legáltalánosabb valósága, miközben átlép minden köztes teret.¹² Számára ebben a kontextusban a nemiség nem csupán a fajfenntartás eszköze, hanem ettől a célszerűségtől független öröm is.¹³

A gyermek iránti vágy fogalmát tudatosan a reformáció próbálja szélesebb kontextusban vizsgálni. Luther Márton több helyen is megfogalmazza azt az álláspontját, hogy Isten úgy teremtette a férfit és a nőt, hogy kívánják és szeressék egymást, hogy önként és szívből össze akarjanak jönni.¹⁴ Jól megfigyelhető, hogy utat tör magának egy új perspektíva, amely a házasság és azon belül a gyermekvállalás kérdésében a váagnak, a szeretetnek és a vonzalomnak a fogalmait is engedi értelmezni. „Nemcsak megengedett, de istenes és dicséretes is vágyakozni és megkísérelni feleséget szerezni”¹⁵ – fogalmaz a reformátor.

A reformáció és a reneszánsz időszakában egyre felfokozottabban kerül elő a házastársi szerelmet, a gyermeknevelés örömeit és az egymás iránti hűséget kifejező gondolat, mindezek pedig mint szép feladatok, értékek jelennek meg az ember számára. „Isten két részre osztotta az embereket, úgyszólván legyen egy férfi és egy nő, avagy egy hímnemű és egy nőnemű lény. Ez annyira tetszett neki, hogy ezt ő maga jó teremtnak nevezte.”¹⁶ Eric W. Gritsch könyvében egyenesen így fogalmaz: „Luther nyíltan beszélt a szexuális ösztönről mint olyan valamiről, amit – bár állandóan fenyegeti az eredendő bűn romlottsága – Isten azért adott teremtményeinek, hogy megóvják és élvezzék.”¹⁷

Ha talán túlzónak is érezzük ezen gondolatot Luther Márton összefüggésében, az mindenképpen megállapítható, hogy a vágy fogalma elveszíti egyértelműen negatív konnotációját, és – főként a gyermekekre irányulva – értéként körvonalazódik. Luther Márton mindezt megerősíti azzal a gondolatával, hogy magát a gyermeket „pom-pás, örök kincsként”¹⁸ jellemzi, amelyet meg kell őrizni a jövő számára. A gyermek nem a szülőkhöz, hanem elsősorban Istenhez tartozik Luther felfogásában, és így a jó nevelést az Istenért végzett legjobb munkának tekinti.

¹¹ Uo. 126–127. o.

¹² BONHOEFFER 2021, 136. o.

¹³ Uo. 126. o.

¹⁴ REUSS 2024, 90. o.

¹⁵ GRITSCH 2006, 226. o.

¹⁶ LVM 4: 55. o.

¹⁷ GRITSCH 2006, 226. o.

¹⁸ PUKÁNSZKY 2001, 85. o.

Istenképűség mint a gyermek utáni vágy forrása

A reformáció által elindított folyamat, amely lehetőséget teremtett a gyermek utáni vágyról való szélesebb kontextusban való gondolkodásra, döntően a teremtés eseménye felé fordította a figyelmet. Mint láttuk, a Szentírás világosan beszél arról, hogy Isten a világ Teremtője, és a teremtés magában hordozza az ember megalkotását is. Az antropocentrikus vagy antropomonikus hozzáállás azonban az elmúlt évtizedekben jelentősen változott, és a teológiai diskurzusban egyre világosabban fogalmazódik meg az igény az ember kozmoszban betöltött különleges helyének megkérdőjelezésére. Teremtmény voltunk a vágy ösztönszerű megélése felé irányítja figyelmünket, azonban tudatosítani szükséges, hogy az ember eltér a többi teremtménytől abból a szempontból, hogy míg az állatvilág nemcsak önmagában jó, hanem jó valamire, az embernek nincs ilyen funkcionális célja. Az ő rendeltetése sokkal inkább úgy fogalmazható meg, hogy Isten képmása legyen. Ennek a fogalomnak Wilfried Härle meglátása szerint a lényege a szeretet, amely megkülönbözteti a többi teremtménytől, és amely képessé teszi, hogy ne csupán létezésével, de önmagában is Istent dicsőítse. Ez még akkor is kiemeli a többi teremtmény sorából, ha test szerint akár az állatok közé is sorolhatnánk.¹⁹

Az ember istenképűségének modern teológiai interpretációja²⁰ tehát új távlatot nyit meg témánk összefüggésében, amelynek jelentősége nem abban áll, hogy tulajdonságunk vagy netán lényünk része az istenkép, sokkal inkább abban, ahogy az ember képes testben és lélekben önmagához, Istenhez és felebarátaihoz a szeretet jellegével viszonyulni, így alapvetően egy közösségre vágyó, közösséget kereső és közösséget alkotó lény perspektívája bontakozik ki, amelynek fundamentuma épp a szeretet. A „nem jó az embernek egyedül lenni” (1Móz 2,18) teremtéstörténetbeli kifejezés nem csupán egy ösztönszerű vágyat fejez ki, hanem magában hordozza az istenképűségünkből fakadó igényt, a szeretet továbbadásának vágyát.

Ebben az összefüggésben a „szaporodj és sokasodj!” isteni parancs – amely minden teremtményre érvényes – új megvilágításba kerül az emberre vonatkoztatva. Ez még akkor is igaz, ha az ember elidegenedett önmagától és teremtménytársaitól, mégis Isten képmásaként a szeretet összefüggésében hivatott létezni. Istenképűségünk következménye tehát úgy foglalható össze, hogy a szaporodásra vonatkozó isteni parancs vágygyá transzformálódik, amelynek középpontjában a szeretet továbbadásának perspektívája bontakozik ki.

¹⁹ HÄRLE 1995, 426–427. o.

²⁰ OROSZ 2020, 101–117. o.

Új társadalmi nézőpontok

Témánk szempontjából elengedhetetlenül fontos, hogy ismerjük azokat az új társadalmi nézőpontokat is, amelyek formálják a gyermek utáni vágyról szóló mai diskurzust. A gyermekvállalás társadalmunkban jellemzően pronatalista esemény, így a gyermektelenség preferálása igényel inkább igazolást.²¹ Szociológiai megfigyelés, hogy a témánkhöz kapcsolódó mintákkal a legtöbb ember már gyermekkorában szembesül, elsőként a szülők életén keresztül, másrészt az esetleges testvérelmény hatására.²² A társadalmi normákat, amelyeket jellemzően a szülők közvetítenek, megerősítik a serdülőkorban, az iskolában és barátokkal szerzett tapasztalatok, amelyek végül találkoznak az ember belső meghatározottságával.

Számos változás megfigyelhető azonban, amelyre érdemes hangsúlyt helyezni. Bár a gyermekvállalás gondolata mint a jövőre törekvő elképzelés nem igényel legitimációt, és harmonizál azzal a normával, hogy a gyermekvállalás a kiteljesedés egy lehetséges formája, egyre inkább jellemző, hogy a gyermektelen nők és férfiak egy része – akár gyermekkorra vagy serdülőkorra óta – tudatos döntésként utasítja el a saját gyermek vállalását.²³ Ebben az összefüggésben egyre jelentősebb álláspont, hogy a nők és férfiak gyermek utáni vágya döntően a szocializáció következménye, és így társadalmilag korlátoznak tekintendő. Így a gyakran „kétségbeesett” törekvésként aposztrofált fájdalmas, megalázó, több esetben hatástalan vagy akár egészségre káros meddőségi kezeléseken való részvétel – ezen nézőpont alapján – pusztán kielégítése az egyén „patriarchális mandátumának”.²⁴ Nőkre vonatkoztatva mindezt, valójában nem orvosi terápiával, hanem sokkal inkább egyfajta feminista reszocializációs folyamattal kezelendő a meddőség.

Tévedés azonban azt gondolni, hogy a meddőség pusztán női betegség, így csak a nőknek kell megküzdenie ezzel a problémával és a hozzá kapcsolódó következményekkel. A legújabb kutatások alapján kimutatható, hogy a férfiak ugyanakkora arányban érintettek, mint a nők. Látnunk kell azonban, hogy a meddőségi kezelések hatásait mégis döntően a nőknek kell elszenvedniük, így a kockázatokat is nekik kell elhordozniuk. Az az elgondolás azonban, hogy mindennek vállalása pusztán a szocializáció következménye, túlzó, mégis elgondolkodtató. Teológiai szempontból a kérdés úgy fogalmazható meg, hogy van-e határa az istenképységünkől szükségyszerűen következő szeretet továbbadásának, és ha igen, akkor hol van. A saját egészség fenntartása, megőrzése, óvása mindenképpen ilyen határkö!

²¹ HOFMANN 2023, 30–45. o.

²² URDZE 1981, 479. o.

²³ METZ-GÖCKEL – MÖLLER – AUFERKORTE-MICHAELIS 2009, 49. o.

²⁴ SANDELOWSKI 1993, 19. o.

Szintén új álláspont, hogy a gyermek mint gazdasági előny, a család és a házasság pedig mint gazdasági közösség változáson megy keresztül. Helmut Fend „pszichológiai hasznosság” kifejezése fejezi ki a módosulás irányát.²⁵ A mai világban a házasság és a gyermekvállalás is egyre kevésbé hordoz magában gazdasági előnyt. A szülők nem várhatnak gyakorlati támogatást, segítséget gyermekeiktől, így a gyermekvállalás jelentőségét a felelősségvállalás, a nélkülözhetetlenség érzése, a következő nemzedékben való újbóli megtestesülés, az élet értelmessé válásának reménye és az a boldogságigény jelentheti, amely a gyermekkel való szoros kapcsolaton alapul.²⁶

Ezen társadalmi változások teológiai nézőpontból pozitív előjelűek, és erősítik azt a tézist, hogy a gyermek sem pusztán jó valamire, hanem önmagában jó. Mégis szüntelenül tudatosítani kell a mai társadalomban azt is, hogy a gyermek utáni vágy beteljesülésével a boldogságigény, valamint a gyermek felé gyakorolt szeretet kifejeződése nem mehet túl egy határon, ami már a gyermek autonómiájának sérülését okozhatná.

Mindezek mellett látnunk kell azt is, hogy az egyre intenzívebben individualizálódó társadalomban egy olyan aspektus is megfigyelhető, amely korábban inkább a férfiakat érintette, de már a nőkre is vonatkozik, vagyis a függetlenség, a karrierépítés vagy a társadalom más szegmenseivel való intenzív kapcsolódás igénye. Az igény azonban gyakran elvárásnak tűnik, és észlelhetők többek között a munka világából olyan igények, amelyek nem vagy csak nehezen tolerálnak más elfoglaltságot,²⁷ így a gyermekvállalás elhalasztását vagy teljes kizárását eredményezhetik.

Christian Schmitt és Ulrike Winkelmann tanulmánya, amely a gyermekvállalás elmaradását vizsgálta a német társadalomban, érdekes megállapításokra jutott. A felsőfokú végzettségű férfiak és nők körében jelentős mértékben megfigyelhető a szülővé válás elhalasztása, kitolása. Az eredmények feldolgozása során azonban láthatóvá vált, hogy a gyermektelen felnőttekre a felsőfokú végzettség nem azért jellemző, mert magasabb társadalmi, esetleg gazdasági réteghez tartoznának – amely képes volt a természetes gyermekvállalási vágyon túllépni vagy legyőzni a társadalmi korlátokat –, hanem azért, mert egy részük keményen és egyedül küzdött státuszának eléréseért, amihez minden rendelkezésre álló energiára és időre szüksége volt, így nem jutott idő másra.²⁸ Érdekes mindezek mellett azt is megemlíteni, hogy a családalapításból a férfiak esetében jellemzően az alacsony jövedelemmel és a bizonytalan foglalkoztatási feltételekkel rendelkezők maradnak ki, amelynek okai az életkörülmények elnehezülése mellett a társkeresési nehézségekben is keresen-

²⁵ BECK 1995, 104. o.

²⁶ Uo. 105. o.

²⁷ METZ-GÖCKEL – MÖLLER – AUFERKORTE-MICHAELIS 2009, 118. o.

²⁸ Uo. 49. o.

dők. 2003-ban Németországban a 33–42 éves gyermektelen férfiak közel fele volt pár nélkül, további húsz százalékuknak volt párja, de nem élt vele egy háztartásban, amely korunk egy jelentős problémájára, az elmagányosodásra is utal.²⁹

Amennyiben elfogadjuk, hogy a gyermek utáni vágy istenképűségünk részeként értelmezhető, az igény, amely a gyermekvállalás elhalasztására vagy teljes kizárására irányul, akár az egyén életét, testi, lelki egészségét érintő krízisben is interpretálódhat. Érdekes vizsgálat lehetne annak feltárása, hogy a gyermeknélküliség, amely nem szükségszerűen saját döntés következménye, hatást gyakorol-e közép- és hosszú távon az egyén életére, testi, lelki egészségére, és ha igen, milyen.

Végül az individualizáció jellemző következménye, amely hatással van a gyermekvállalásra a mai társadalomban, a kompromisszumkészség csökkenése és a közös döntés kialakításának elnehezülése. Egy-egy párkapcsolatban ma már sokkal inkább játszik döntő szerepet az egyéni akarat kikényszerítése, mint a közös döntésre vagy a társ véleményére való nyitottság. A gyermekvállalás kérdésében azonban elengedhetetlen az együtt gondolkodás. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy ahhoz, hogy a gyermek utáni vágy ne csupán az egyénben, hanem egy párkapcsolatban, házastársi közösségben is megfogalmazódjon, nélkülözhetetlen a megértés, tolerancia, kompromisszumkészség fogalmaival megbirkózni, ez pedig egyre nehezebben leküzdhető feladat az egyénre fókuszáló társadalomban. A teológia feladata ezen a téren világos és egyértelmű, a közösség és a közösségi döntések erejére való hangsúlyhelyezés, valamint a párkapcsolatok összefüggésében az egyén mellett a társra és az Istenre figyelő attitűd hangsúlyozása.

Vágyból valóság

Az elmúlt évtizedekben a társadalmi konstelláció, amelyben a gyermekvállalás történik, pluralizálódott, és különböző fokairól is beszélhetünk (sperma- vagy petesejt-adományozás), de az igazán erős vágy abban a társadalmi egységben képzelhető el, amelyben a párok végül „közös ügyként”³⁰ fogalmazzák meg érzéseiket. Egy párkapcsolat minden esetben specifikus és egyedi sajátosságokkal rendelkezik; míg kezdetben a fantáziáé a főszerep, és homályos elképzelés él a családalapítás lehetőségeiről és annak realitásáról, később ez változik. Sok idő eltelhet addig, míg tudatosul, hogy a gyermek iránti vágy döntően kapcsolati jellegű, amely csak társas kapcsolat összefüggésében értelmezhető, és mozgatója a kölcsönös szeretet. Az

²⁹ SCHMITT – WINKELMANN 2005, 19. o.

³⁰ Uo. 34. o.

erről való kommunikáció hibás időzítése akár el is zárhatja a vágy fokozódásának lehetőségét. A gyermek iránti vágy tehát kétszeresen esetleges, hiszen két személynek kell egymással megosztania, ami ideális esetben azt eredményezi, hogy a pozitív attitűdök utat találnak a párkapcsolatban, így az intim kommunikációban a gyermekvállalás gondolata egyre inkább megszilárdul.

Peter Hofmann hívja fel a figyelmet arra, hogy a gyermek utáni vágy kialakulásában jelentős szereppel bír egy kapcsolatban megvalósuló párbeszéd, legalább annyira jelentős szereppel, mint a petesejtek vagy spermiumok.³¹ Etológusok hívják fel a figyelmet arra, hogy a szaporodási siker egy rendkívül összetett társadalmi és fiziológiai, ugyanakkor lelki interakció eredménye az állatvilágban, amelyben a megfelelő társadalmi környezet és a terméketlenség gyakori okai között is összefüggés mutakozhat. Pszichológiai vizsgálatok mindezt az emberre vonatkoztatva is megerősítik, valamint hangsúlyozzák, hogy a kommunikáció feladata az, hogy az egyéni kívánság közös kívánsággént realizálódjon, közös üggyé váljon. Összetett módon valósul meg tehát a gyermektelen lét feladása és a szülővé válás érzésének, valamint a hármasságban való gondolkodás lehetőségének elfogadása,³² de elengedhetetlen hozzá a bensőséges, szeretetteljes viszonyrendszer megléte. Szociológiai tapasztalat, hogy a gyermek utáni vágy emberben kialakuló, sok esetben lassú folyamata a házasságkötéssel bizonyíthatóan felgyorsul, felszabadulnak az addig uralkodó gátlások, és akár még a véletlenszerűség is teret kap.

Ahhoz azonban, hogy a vágyból valóság legyen, a mai világban sokkal rögzesebb az út, mint a megelőző korokban. A társadalmi változásokról már esett szó, azonban az egészségügyi okokból gyermektelen párok jelentős növekedéséről még nem. Noha a legtöbb kutató megegyezik abban, hogy a meddőségben érintettek száma négy-öt százalékra tehető,³³ a WHO legújabb *Infertility prevalence estimates* (Becslések a meddőség gyakoriságáról) című kutatása sokkoló adatokat közölt. Azon egyének aránya, akik életükben tapasztaltak már meddőséget, 17,5%-ra tehető világszerte.³⁴

A teológia felelőssége, hogy a gyermek utáni vágy jelentőségét ne becsülje alá, de ne is értékelje túl, és segítsen releváns válaszokat adni a vágy megélésének lehetőségeiről, esetleges korlátairól. Ebben ad segítséget a protestáns felekezetek egységes megnyilvánulása a meddőség témájában, amely segítheti a gyermek utáni vágy teológiai aspektusainak árnyalását. A „*Mielőtt megformáltak az anyaméhben...*”, az Európai Protestáns Egyházak Közössége Tanácsának orientációs segédanyaga útmutatást biztosít a vágy és a realitás, a meddőség kezelési lehetőségeinek teoló-

³¹ HOFMANN 2023, 20–59. o.

³² HIRSCHAUER 2014, 33. o.

³³ KAPITÁNY 2009, 36. o.

³⁴ WHO 2023.

giai kereteit illetően. Fontos tudatosítani ugyanis, hogy noha a gyermek utáni vágy Istentől eredeztetett volta az ember sajátja, azonban a vágy beteljesülése nem minden esetben evidens. Ennek a tapasztalatnak az elfogadása és transzformálása az egyéni életben komoly feladat, amelyben útmutatást, segítséget tud adni a teológia.

Befejezés

Alapvető kérdésünk, hogy igazolható-e az az állítás, miszerint a szaporodásra vonatkozó isteni parancs olyan biológiai vágyként értelmezhető, amelynek lényege a szeretet továbbadásának, megélésének és viszonzásának perspektívájából általános relevanciával bír, e rövid teológiai áttekintés alapján is igazolható, hiszen még az új társadalmi nézőpontok esetében is megfigyelhető a társadalmi folyamatok hátterében meghúzódó szeretetigény.

A gyermek utáni vágy kulturális, társadalmi és teológiai megítélése, mint láthattuk, hatalmas változáson ment keresztül az elmúlt évezredekben, és ez a változás nem ért véget a jelenben sem. Iránya folyamatosan változó, így különösen is jelentős feladata a teológiai diskurzusnak, hogy egyfajta zsinórmértékként megfogalmazzon olyan teológiai megalapozott állításokat, amelyek orientációs segítséget adhatnak a kor morális szinkretizmusában. Ilyen lehet a gyermek utáni vágy istenképüsből való eredeztetése vagy a teológiai reflexió vágy és valóság realitásának összefüggésében. A teológia feladata azonban ezen a téren nem pusztán egy helyes út kimunkálása, hanem az ember összetett érzéseire való figyelem mellett a döntési lehetőségek mérlegelésének felkínálása.

Felhasznált irodalom

- BECK, Ulrich – GERNSEIM-BECK, Elisabeth: *The Normal Chaos of Love*. Ford. Mark Ritter – Jane Wiebel. Polity Press, Cambridge, 1995.
- BONHOEFFER, Dietrich: *Etika*. Ford. Visky S. Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár, 2021.
- GIDDENS, Anthony: *Szociológia*. Ford. Acsády Judit et al. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
- GRITSCH, Eric W.: *Isten udvari bolondja*. Ford. Böröcz Enikő. Luther Kiadó, Budapest, 2006.
- HÄRLE, Wilfried: *Dogmatik*. De Gruyter, Berlin – New York, 1995.
- HÄRLE, Wilfried: *Ethik*. 2. kiad. De Gruyter, Berlin–Boston, 2018.
- HIRSCHAUER, Stefan von et al.: *Soziologie der Schwangerschaft*. Lucius & Lucius, Stuttgart, 2014.
- HOFMANN, Peter: *Paare in Kinderwunschbehandlung*. De Gruyter, Berlin–Boston, 2023.
<https://doi.org/10.1515/9783110783674>

- KAPITÁNY Balázs – SPÉDER Zsolt: Gyermekvállalás. In: Monostori Judit et al. (szerk.): *Demográfiai portré 2009*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2009.
- LUTHER, Martin: *Felelősség a társadalomért*. Luther Kiadó, Budapest, 2019. (Luther Márton válogatott művei 4.)
- MÁRAI Sándor: *Az igazi*. Helikon, Budapest, 1992.
- METZ-GÖCKEL, Sigrid – MÖLLER, Christina – AUFERKORTE-MICHAELIS, Nicole: *Wissenschaft als Lebensform – Eltern unerwünscht?* Verlag Barbara Budrich, Opladen – Farmington Hills, 2009. <https://doi.org/10.2307/j.ctvhktkg5>
- OROSZ Gábor Viktor: Az ember méltósága és szakralitása. In: Fazakas Sándor – Kovács Krisztián (szerk.): *„Mielőtt megformáltak az anyaméhben...” Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése*. DRHE Szociális Intézet, Debrecen, 2020. 101–116. o.
- PETERS, Ted: *For the Love of Children. Genetic Technology and the Future of the Family*. Westminster John Knox Press, Louisville, 1996.
- PUKÁNSZKY Béla: *A gyermekkor története*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- PONGRÁCZ Máté: Dilemmák az élet kezdetén. Az embrió mélyfagyasztásának erkölcsi vizsgálata. *Collegium Doctorum*, 20. évf. 2024/1. 139–151. o.
- REUSS András: „...őszintén és teljes hűséggel szeretik egymást”. A házasságról Luther írásaiban. *Lelkipásztor*, 97. évf. 2022/3. 88–96. o.
- RÓZSA Huba: A házasság és a család a bibliai hagyományban. *Teológia*, XLV. évf. 2011/3–4. 197–228. o.
- SANDELOWSKI, Margarete: *With Child in Mind*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993.
- SCHMITT, Christian – WINKELMANN, Ulrike: Wer bleibt kinderlos? Was sozialstrukturelle Daten über Kinderlosigkeit von Frauen und Männern verraten. *Feministische Studien*, 23. évf. 2005/1. 9–23. o.
- URDZE, Andrejs: Frauenalltag und Kinderwunsch. In: Werner Schulte (szerk.): *Soziologie in der Gesellschaft*. Deutsche Gesellschaft für Soziologie, Bremen, 1981.
- WHO: *Infertility prevalence estimates, 1990–2021*. World Health Organization, Genf, 2023. <https://www.who.int/publications/i/item/978920068315>. (Letöltés: 2025. február 20.)